

AMATÉRSKÁ LITERÁRNÍ FÓRA NA ČESKÉM INTERNETU mezi demokratizací a diletantstvím

// Amateur Literary Forums on the Czech Internet
Between democratization and dilettantism

Karel Piorecký

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i.

ABSTRACT:

Since the late 1990s the so-called literary servers on the Czech Internet have played a relatively important role both for the literary communication of emerging and amateur writers and for general image of the interaction of digital and literary culture. The study analyses common structural characteristics of these Internet-based literary forums and the principles of the communication practices as they have emerged in communities arising at the individual forums. The medial characterization of the amateur literature on the Czech internet is presented in relation to the diachronic context of older publication forms designed for the beginning and amateur writers and in relation to the international context of the amateur literature on the Internet.

KEYWORDS:

Internet – web 2.0 – participatory culture – democratization of discourse – Czech literature – amateur literature – literary culture – literary community

Principy participativní kultury,¹ které se s rozvojem webu 2.0 rozšířily do řady oblastí tvůrčí činnosti, s sebou nesou étos demokratizace, odstraňování starých překážek v přístupu k veřejným diskurzům i zpochybnění elitářské povýšenosti těch, kteří svůj sociální status opírají o výsledky své kreativity. Participativní kultura bývá také sledována s obavami z přehlčení volně šířenými výkony amatérů a z destrukce hodnotových měřítek. Následující stať vychází z předpokladu, že pro relevantní hodnocení přínosu či rizik tohoto fenoménu je třeba brát v úvahu specifika jednotlivých tradičních tvůrčích oborů, do nichž živel amatérských tvůrců proniká. Následující řádky by chtěly k poznání principů participativní kultury přispět sledováním jejich projevů v rámci literárního diskurzu, konkrétně potom analýzou principů fungování amatérských literárních serverů a mediálního chování jejich uživatelů (tedy jednak aktivit při registraci uživatele serveru, při editaci příspěvku, přijeho publikaci a evaluaci strukturujících literární servery, dále i generačních specifik tohoto chování, jeho volnočasové dimenze, komunitního charakteru sledovaných aktivit, principu pseudonymity atd.)

1 Obecný teoretický rámec této studie tedy tvoří koncept participativní kultury (resp. vernakulární kultury) vypracovaný Henry Jenkinsem (2006). Alternativní, či spíše komplementární metodologickou možností zůstává koncept „produsage“ Axela Brunse (2008), který skýtá rovněž velmi plodné podněty pro výzkum konvergentních procesů mezi akty producentů a uživatelů mediálního obsahu, které nepochybně pronikají i do oblasti literatury. Vzhledem ke kulturnímu zaměření této studie dostává však jenkinsovský model přednost.

Literární aktivita začínajících či amatérských spisovatelů se tradičně vyznačuje zvýšenou inklinací ke kolektivitě a silnou (byť mnohdy s obavami očekávanou) potřebou zpětné vazby. Internet – a zejména pak web 2.0 – vyšel těmto inklinacím a potřebám maximálně vstříc.² Na českém internetu se už kolem roku 1997 rodily první tzv. literární servery, které byly zaměřeny na víceméně neomezenou publikaci amatérských literárních děl. V téže době se objevovaly analogicky zaměřené weby v západní Evropě a v zámoří, ovšem pod odlišným označením: na anglofonních webech nejčastěji jako writing communities, na webech germanofonních jako Literaturforen. Mnohdy to byly právě weby s amatérskou literaturou, které nejsilněji formovaly obecné představy o vlivu internetu na literární kulturu.³

1. Amatérská literatura. Pokus o terminologické ukotvení

Samotný pojem „amatérská literatura“ je problematický. Implikuje totiž antonymní pojem „profesionální literatura“, který významově koliduje s praxí literárního života. Literární tvorba byla a je v českém prostředí profesí v pravém slova smyslu pouze pro úzký okruh autorů. Do tohoto okruhu nespádají zdaleka všichni spisovatelé, jejichž tvorba je považována za umělecky cennou. Přesto je možné se terminologicky přidržit sousloví amatérská literatura. Měřítka amatérismu či profesionality totiž nemůže být odvozováno ze životní a profesní praxe či ze sociální role spisovatelů, ale spíše od jejich literární kompetence. Jonathan Culler definuje literární kompetenci jako předpoklad rozumění textům, pro něž je nezbytné porozumět pravidlům fungování literárního diskurzu (srov. Culler 1975: 114). Tedy minimálně tomu, že literární dílo je vždy součástí určité tradice, sleduje určité literární (např. žánrové) konvence, je situováno do aktuálního literárního i mimoliterárního kontextu, má záměrné či bezděčné intertextové vazby, nebo i tomu, že v rámci literární kultury fungují jisté hodnotové rámce či předpoklady (např. ovládnutí literární řeči a jejich jazykových prostředků, redakční finalizace textů apod.). Pro definici amatérské literatury je velmi produktivní širší pojetí literární kompetence, které představil ve své knize *The Literary Web* Johan Svedjedal (2000). Oproti Cullerovi Svedjedal rozšířil pojem literární kompetence na oba póly literární komunikace. Tento druh kompetence je nutný jak pro čtenáře a jejich rozumění textům, tak pro autory, kteří se v procesu tvorby také nutně zapojují do sítě literárních vztahů a – mají-li tuto činnost vykonávat „profesionálně“ – musí si osvojit pravidla této sítě, totiž fungování literárního diskurzu, přičemž mají pochopitelně také příležitost tato pravidla měnit (srov. Svedjedal 2000: 106).

Amatérskou literaturou tedy budu rozumět tvorbu těch autorů, kteří si zmíněná pravidla literárního diskursu neosvojili či osvojili si je jen zčásti. Buď proto, že jim to zatím nedovolil jejich nízký věk, nebo proto, že osvojení těchto pravidel přesahuje jejich individuální schopnosti. Pro první případ zde budu užívat označení „začínající autoři“, v druhém potom označení „literární diletanti“. Jako definující charakteristiku začínajících autorů budu chápat intencionalitu, cílevědomost a snahu zahájit literární kariéru, k níž patří rovněž zájem o zpětnou vazbu a chápání publikační příležitosti jako možnosti osobního uměleckého růstu. Naopak literární činnost diletantů je pro účely této studie definována jako nahodilá,

2 Specifický druh odpovědnosti, již internetové komunity pociťují vůči nováčkům teprve hledajícím svou tvůrčí cestu, řadí Henry Jenkins ke znakům participativní kultury, jež vzešla z možnosti snadného zveřejňování a sdílení obsahu prostřednictvím webu 2.0 (srov. Jenkins 2006: 187).

3 A nebylo tomu tak zajisté pouze v případě českého literárního internetu. Např. Johan Svedjedal v roce 2000 o švédském literárním internetu konstatoval, že většinu jeho autorů je možné označit za amatéry, kteří z velké části nepublikují v tištěné formě (srov. Svedjedal 2000: 135).

mající povahu nezávazných pokusů, náhodně a příležitostně vzniklých textů stylizovaných s povšechnou představou o charakteru literárního jazyka. K definujícím rysům pojmu literární diletant řadím rovněž absenci úsilí o hodnotící zpětnou vazbu, saturaci samotnou příležitostí publikovat a podílet se na prestižním diskurzu. V případech, kdy potřeba této saturace získává patologický rozměr, budu hovořit o grafomanii.

Dariusz Śnieżko ve studii „Grafomania w sieci“ (Śnieżko 2009) ovšem zpochybňuje jednoduchou aplikovatelnost pojmu grafomanie na literární činnost bloggerů či přispěvatelů podobných otevřených publikačních platforem na internetu. Pracuje raději s pojmem blogomanie. V případě těchto „internetových žánrů“ je podle jeho názoru grafomanie stabilní součástí autorské signatury, nikoli chorobnou odchylkou (srov. Śnieżko 2009). S tímto tvrzením lze souhlasit pouze zčásti – internetové publikační platformy svými vlastnostmi motivují k pravidelnosti a relativně vysoké četnosti publikování, a tím ukazují na přítomnost grafomanie jako jednoho z konstitutivních prvků tohoto typu internetového publikování. Tím, že aspekt grafomanie přesahuje ze sféry personálně psychologické do roviny mediálně institucionální, se ovšem nenivelizuje patologičnost této digitální grafomanie či blogomanie. Śnieżko odmítá grafomani aplikovat na oblast internetového publikování, protože podle něj nejsou naplněny nutné předpoklady grafomanie, za něž považuje *vertikální pojetí hierarchie a nadějí na oficiální uznání*. A také si nedovede představit grafomana, který by se skrýval za pseudonymem. Praxe českých literárních serverů oba tyto argumenty ovšem vyvrací, jak uvidíme později. Śnieżko současně opomíjí fakt, že kvalita a váha ohlasu, kterého se dostává autorům (potenciálně i grafomanům) ve sféře knižní kultury, je v oblasti digitálních médií bohatě kompenzována kvantitou a rychlostí, s níž je ohlas autorovi poskytnut.⁴

Amatérská literatura je tedy v mém pojetí střechovým pojmem pro tvorbu obou zmíněných autorských typů, jejichž společným znakem je deficit literární kompetence.⁵ Na okraj je však ještě nutno připomenout možnost užití pojmu literární amatér v užší slova smyslu. A sice jako označení pro mnohdy i věkově starší autory literárních textů, jež jsou charakterizováni silnou potřebou psát a sdílet zájem o literaturu, ale nevkládají do této činnosti větší ambice.⁶ V tomto případě nejde o diletanty, ale často o celoživotní milovníky literatury, jejichž literární tvorbu je třeba vnímat jako extenzi jejich silného čtenářství a jako náplň volného času (hobby, ostatně v němčině pro tuto autorskou kategorii existuje pojmenování „Hobby-autoren“). Jejich deficit nemusí spočívat pouze v nedostatečné literární kompetenci, ale spíše v nedostatečnosti talentu či pouze v nedostatku odvahy.

2. České „literární servery“. Mediální charakteristika

Rozšíření internetu přineslo pro amatérskou literaturu změnu, jakou tento segment literární kultury ve své historii dosud nezažil. Teoretická možnost publikovat bez nutnosti

4 K patologičnosti blogomanie srov. Spitzer 2014.

5 Podobně i Johan Svedjedal pod pojem „amatéři“ zahrnuje jak ty autory, kteří se pokoušejí zahájit svou literární kariéru a internet chápou jako odrazový můstek do sféry tištěných médií, tak autory, kteří tyto ambice nemají a svou aktivitu na internetu chápou jen jako literární hru, osobní expresi, prezentaci své jazykové obratnosti či způsob jak zapomenout na milostný vztah, který zkrachoval (srov. Svedjedal 2000: 135).

6 Eduard Světlík, s myšlenkou na členy regionální literárních klubů v období normalizace, tento typ autorů charakterizoval jako lidi, pro které „tvorba zůstane z nejrůznějších příčin vedlejším zájmem, kteří nemají přehnané ambice, netouží po publicitě za každou cenu, nýbrž po odpovídajících podmínkách pro uspokojování své záliby“ (Světlík 1985: 3). Za ideální stav přitom považoval situaci, kdy by „amatérské zázemí literatury žilo svým autonomním životem“ (tamtéž), bylo poměřováno nikoli tzv. profesionální literaturou, ale jinými zájmovými činnostmi, při čemž by ovšem perspektivu růstu až do sféry profesionální tito autoři neztráceli.

komunikace a dohody s časopiseckými a nakladatelskými redakcemi přišla s připojením Československa k internetu v roce 1992, ovšem nebyla to pro většinu autorů možnost technicky snadná (internet byl zprvu výsadou akademického prostředí) ani levná. Relativně brzy se na českém internetu objevily volně přístupné webové služby umožňující s minimálním kvantitativním omezením publikovat libovolný literární text. Jako první s touto nabídkou přišel web *Písmák.cz* v roce 1997, tedy ve stejné době, kdy začaly na internetu objevovat analogicky zaměřené germanofonní (např. *Leselupe.de*, od 1998) a anglofonní weby (např. *Deepundergroundpoetry.com* spuštěný v roce 1999). V roce 1999 vstoupil do literárního prostoru server *Totem*, v následujících letech se objevila ještě řada dalších webů (např. *LiTerra*, *Liter.cz*, *Blue World*, *Epika*), nabízejících obdobnou službu, pro které se vžilo označení „literární servery“. Po roce 2000 byly na českém internetu k dispozici více než dvě desítky webů tohoto typu, řada z nich funguje dodnes.

Označení „literární servery“ je sice velmi zaužívané, avšak též poněkud matoucí: literárních serverů, tedy míst na internetu, kde se shromažďuje obsah literární povahy, je samozřejmě více než webů s amatérskou tvorbou – toto pojmenování si tudíž nárokuje obecný význam, který jeho předmětu nepřísluší. Literární servery jsou de facto obdobou diskusních fór, kterých je s nejrůznější tematikou na internetu nepřeberné množství. Tyto webové služby budu tedy raději dále nazývat *literárními fóry* a definovat je budu jako volně přístupný publikační online prostor sloužící ke zveřejnění literárního textu a k diskusi o jeho kvalitách, resp. k jeho hodnocení. Technologie těchto webů a charakter interaktivního média samého tyto publikační platformy pochopitelně zásadně diferencuje od starších forem komunikace, které byly literárním amatérům k dispozici a kterými byly časopisecký otisk, příspěvek v almanachu, rozhlasový pořad se speciálním zaměřením nebo například osobní prezentace na setkání literárního spolku či klubu. Internetová literární fóra však nejsou od této tradice oddělena, v lecčem na ni navazují, variiují starší formy literární komunikace a doplňují jejich možnosti o širokou škálu nových funkcí.

3. Základní aktivity na literárních fórech

3.1 Registrace

Napsat dopis, přiložit k němu rukopisy a odeslat zásilku na adresu některé z časopiseckých či rozhlasových redakcí, které přijímají texty začínajících či amatérských autorů. Vyhledat literární spolek či literární klub, sebrat odvalu a navštívit jeho akci, dost možná i vykonat cestu do většího města, v němž takový spolek či klub působí, stát se jeho členem a čekat na příležitost k osobní prezentaci své tvorby – to byly nutné úkony, ba někdy i překážky s nimiž se musel amatérských autor vyrovnat, pokud chtěl veřejně prezentovat své literární pokusy. Internetová literární fóra tuto cestu k veřejné prezentaci amatérským autorům značně usnadnila – umožnila skrýt autorskou identitu a už zcela eliminovala lokální situovanost autora a regionální aspekt interakce literárních komunit, který hrál (a jistě míře nadále hraje) svou roli v případě literárních klubů či soutěží.

Prvním krokem, který musí zájemce o publikování na literárním fóru podstoupit, je registrace. Ačkoli se jednotlivá literární fóra v dílčích vlastnostech a funkcích odlišují, registrace je obligatorním prvkem u všech z nich. V rámci registrace jsou novému uživateli většinou předloženy kodex či pravidla publikování a případně i návod k užívání webu. K povinným údajům patří pouze přihlašovací jméno, resp. přezdívka a mailová adresa. Občanské jméno patří mezi fakultativní údaje.

Registrace je faktickým i symbolickým vstupem do komunity uživatelů literárního fóra. Teprve registrací návštěvník webu získává přístup k jeho plné funkcionalitě, může vkládat vlastní příspěvky, hodnotit příspěvky ostatních přispěvatelů, bodovat je apod. Bez registrace dovolují literární fóra pouze čtení příspěvků a komentářů, nikoli ovšem už aktivní vstup do diskusí a interakci. (Jedinou výjimkou, která potvrzuje pravidlo, je fórum *Totem*, kde je možné komentovat a hodnotit příspěvky i bez registrace.) Postupně se rozšiřující funkcionalita webu bývá v některých případech využívána v konkurenčním prostředí, jež mezi literárními fóry existuje, jako motivační nástroj ke zvyšování aktivity přispěvatelů. Např. na fóru *Epika* uživatelé získávali za svou aktivitu „kredity“, které sloužily následně jako platidlo, jehož prostřednictvím lze „koupit“ zvýraznění příspěvku, resp. jeho přesun do viditelnější sekce (srov. Holanová 2012: 27). Fórum *Litweb*, které je charakteristické opatrným akceptováním nových přispěvatelů, podmiňuje přístup k plné funkcionalitě absolvováním třicetidenní zkušební lhůty (v kategorii „nováček“) a aktivitou v podobě pravidelného vkládání příspěvků a komentářů, účasti na akcích a soutěžích pořádaných komunitou. Teprve vstupem do kategorie „aktivní autor“ získává uživatel tohoto webu možnost zakládat diskuse a posílat hromadné zprávy.

Registrace je zároveň okamžikem, kdy uživatel činí poměrně zásadní volbu, totiž volbu přihlašovacího jména, nejčastěji přezdívky/nicku, pod kterým bude nadále v literárním fóru přítomen. Možnost publikovat bez uvedení občanského jména existovala samozřejmě i v případě časopisů pro amatérské literáty, ovšem minimálně s redakcí daný autor musel komunikovat pod svým občanským jménem. Ve studentských časopisech, které tvořili jednu ze základních publikačních příležitostí pro amatérské literáty v druhé polovině 19. století a první polovině století následujícího,⁷ bylo pravidlem uvádět školu a ročník, nikoli už plné jméno autora. Pseudonymita je normou internetových literárních fór, nikoli (jako v tištěných médiích) odchylkou od normy.⁸

Nick je základem fiktivní identity, kterou si uživatel fóra postupně buduje. Už znění samotného nicku hraje poměrně důležitou roli. Uživatel se neobvykle znějícím, provokativní či jinak nápadným nickem snaží upoutat pozornost v široké konkurenci ostatních nicků, resp. uživatelů serveru: Pečený medvěd, Divka od klobás, Ještěrčí král, malá čarodějnice, malej_blazen, Nejkrásnější, Smrtnička, Veselý smutek, Básník v pruhovaném triku a v brýlích s kostěnou obroučkou, Mukosolvan, Baklažán, Mystikus apod.

Prostor pro charakteristiku své osoby (informačním profil), který je designéry těchto webů připraven jako jedna z funkcionalit, přispěvatelé většinou nevyužívají, nebo ho naplňují mystifikačním, ironickým či humorným obsahem. Jedním z diferencujících znaků diskusních fór je tedy absence spolehlivého biografického kontextu, který čtenářům běžných literárních časopisů bývá – byť v minimálním rozsahu – nabídnut.⁹

7 Ve dvacátých letech 20. století takto fungoval např. *Studentský časopis*, který amatérské literární příspěvky tiskl v hojně míře a umožňoval i zveřejnění textu pod neúplným jménem, monogramem či šifrou. Pravidlem ovšem byl odkaz ke třídě, škole a městu, v němž daný přispěvatel studoval. Podobná praxe byla v časopise *Středoškolák* vycházejícím ještě po druhé světové válce.

8 V digitálních médiích dochází velmi často k rozpojení vazby subjektu reprezentovaného jménem a těla či tváře, která by dovoľovala verifikovat identitu daného subjektu. Autenticita daného subjektu, resp. jeho chování je tak vždy trochu pochybná (srov. Baym 2010: 107).

9 Anonymní kontext má podle zjištění Nancy K. Baym v prostřední internetových diskusních fór vliv na přijímání skupinových norem: „In anonymous contexts, however, people are more likely to stereotype and conform to group norms, experiencing more of sense of ‚we‘ and less a sense of ‚me‘“ (2010: 114).

Identita na internetových diskusních fórech je tedy budována spíše virtuálně či experimentálně než ve vazbě na skutečnou totožnost konkrétních uživatelů. Autoři knihy *Born Digital. Understanding The First Generation of Digital Natives* označují internet za virtuální laboratoř pro experimentální rozvíjení identity (Palfrey – Gasser 2008: 27). Tzv. digital natives, tedy mladé lidi, kteří se už narodili do světa spoluformovaného digitálními a síťovými médii (a tvoří též největší skupinu uživatelů literárních fór), hodnotí jako generaci, které nedělá obtíž snadno a rychle měnit řadu aspektů personální identity a jež inklinuje k experimentování se sebezprezentací v digitálním prostoru a k multiplikaci virtuálních identit. Upozorňují však také, že tyto digitální identity jsou nestálé a náchylné k manipulacím a falzifikacím. Zároveň však tvrdí, že je pro tuto generaci typické, že nerozlišuje mezi virtuální (či digitální) identitou a identitou fyzickou. To je zjištění snad prokazatelné u různých forem sociálních sítí apod., internetová literární fóra jsou však v tomto aspektu poněkud specifická. Zde vstupuje do hry rovněž literární identita vnitřnětextového subjektu, kterou autor buduje právě i pomocí fiktivní identity svého nicku. Distinkce mezi literárním subjektem a autorským subjektem je často nivelizována. Vzniká amalgám identit, které lze jen těžko verifikovat pomocí vztahu k fyzickému kontextu jednání.

Poměrně častou praxí bývá zakládání několika nicků týměž příspěvatelem. Tyto tzv. alternicky slouží především k ochraně výchozího nicku, jehož identitu uživatel buduje již delší dobu a např. zveřejněním textu, o jehož kvalitách má pochybnosti, by mohl poškodit jeho relativní renomé (srov. Košínská 2009: 50).

Při porušení pravidel pro publikování na daném fóru může administrátor daný uživatelský účet zablokovat a již zveřejněné příspěvky smazat, což je prakticky jediné riziko, jemuž se příspěvatelé literárních fór vystavují. Ve vytvoření nového uživatelského účtu jim pochopitelně nikdo zabránit. Pokud pravidla neporušil, je autorovi garantován přístup k publikačnímu prostoru. V případě tištěných médií ani jevištních forem komunikace podobná garance nebyla myslitelná.

Nový uživatel je zpravidla kategorizován heslem typu „nováček“, které se zobrazuje spolu s jeho přezdívkou. To samo o sobě vytváří kontext, k němuž se při hodnocení jeho příspěvků ostatní uživatelé fóra vztahují formou výroku typu „na nováčka to není špatné“.

3.2 Editace

K editaci příspěvků slouží jednoduché webové textové editory, které umožňují základní formátování textu, změnu řezu písma, zarovnání, barevnost sazby apod. V některých případech (*Totem*) též volbu obrazové ilustrace či zvukové stopy, která se spustí při otevření příspěvku. Příspěvatelé jsou tedy sami sobě i redaktory, sazeči či ilustrátory.

Johan Svedjedal soudí, že funkce tradičních profesí podílejících se na publikačním procesu byly sice zachovány i v éře digitálních médií, ovšem začaly být kombinovány novými způsoby: autor zveřejňující své dílo na internetu vystupuje rovněž v roli vydavatele a distributora (srov. Svedjedal 2000: 133). Toto tvrzení je ovšem platné snad jen na ryze teoretické úrovni: praktické naplňování těchto kombinovaných rolí totiž ukazuje na jejich rapidní simplifikaci a na ztrátu profesionality, která s nimi byla tradičně spojována. Ve skutečnosti jde mnohem spíše o posilování hegemonie autorské role nad rolemi ostatními než o kombinaci rolí.

Tato hegemonie se projevuje kromě jiného i rozšiřováním rejstříku autorských voleb – otázkou volby je např. i čas zveřejnění příspěvku. Příspěvatel tedy dostává pod maximální kontrolu celý proces publikování, není konfrontován s žádnými redakčními požadavky,

s výzvou k úpravě, rozsahovým limitem, termínem uzávěrky apod. Z publikačního procesu se tak vytrácí dialogický aspekt. Digitální média tohoto typu představují – slovy Andrewa Keena – „editor-free world“ (Keen 2007: 19).

Struktura administračního prostředí např. na fóru *Písmák* ukazuje na očekávání, že autor své texty píše či upravuje přímo v tomto webovém editoru: jsou mu totiž k dispozici složky „Koncepty (rozepsaná díla)“, „Díla čekající na zveřejnění“ a „Zveřejněná díla“.

Literární fóra už svými editačními možnostmi vycházejí vstříc autorům a jejich snaze maximalizovat vliv na recepci svého textu. Server *Písmák* tak autorům například nabízí pole „Prolog“, které lze vložit před každý text či před sbírku textů. Autoři ho hojně využívají ke zveřejňování okolností a motivací vzniku daného textu či k explikaci záměru, který daným textem sledují, resp. k autointerpretaci. Pole „Prolog“ může obsahovat rovněž multi-mediální obsah (obraz, hudbu, videoklip apod.). Na literárních fórech se tedy vždy pohybujeme v meziprostoru mezi genezí a recepcí textu.

Většina literárních fór rovněž umožňují dodatečnou editaci již zveřejněného textu. Příspěvatelé toho využívají, reagují na námítky jim sdělené v komentářích.¹⁰ Tento textuální happening (srov. Pellizzi 2006) je však posléze těžko rekonstruovatelný, původní varianta textu dostupná není. Možnost dodatečné editace je jedním z nejsilnějších činitelů, které minimalizují riziko neúspěchu, jež příspěvatel fóra podstupuje. Na rozdíl od publikace v tištěném médiu je případný neúspěch vždy a priori dočasný, protože text je možné kdykoli upravit nebo ho z veřejného oběhu beze stopy odstranit. Literární fóra jsou tedy doménou provizorního, nezávazného publikování. Na rozdíl od médií tištěných, která text fixují v jediném znění a okamžik zveřejnění v jejich případě je nevratným předělem mezi genezí a recepčním osudem textu.

Rovněž už během editace příspěvku sám autor rozhoduje o jeho zařazení do některé z kategorií, jimiž je obsah webu členěn a strukturován. Nejsou to pouze kategorie odvozené od literárních druhů a žánrů, ale také např. od specifického záměru, který daného autora vede ke zveřejnění textu. Např. ve struktuře webu *Literra* se a priori nepočítá s tím, že cílem aktu zveřejnění musí být vstup do literární komunikace: kromě kategorie „Tvorba“ jsou k dispozici ještě dvě variantní kategorie „Pro pobavení“ a „Denní (s)potřeba“. Počítá se tedy dopředu s grafomanií, již se nekladou žádné překážky, pouze je „soudným“ grafomanům dána možnost, aby se ke svému deviantnímu pojetí literatury přihlásili. Samotná strukturace literárních fór do žánrových kategorií ukazuje na skutečnost, že se – na rozdíl od starších mediálních forem – v tomto případě nejedná pouze o amatérský literární obsah, ale že literární fóra jsou amatérská už právě svojí strukturou, způsobem, kterým se z pozice média vztahují ke zveřejňovanému obsahu, a také předpoklady, které vůči tomuto obsahu artikulují. Např. web *Písmák* je strukturován do dvou základních sekcí: „Vážně míněná próza“ / „Vážně míněná poezie“. Proti nim je postavena kategorie „Blbůstky“. Na fóru *Literra* jsou vedle kategorií „Vázané verše“, „Volné verše“, „Povídka“, „Pohádka“ rovněž kategorie „Výkřik do tmy“ či „Úlet“. Navíc je tu specifická strukturace obsahu do třech zón: „Jasoň“, „Drsoň“ a „Vytríděno“. O příslušnosti k prvním dvěma rozhoduje autor podle míry užívání vulgarismů, explicitní sexuální tematiky apod. „Vytríděno“ slouží pro příspěvky, jež jsou v rozporu

10 Tento proces se na anglofonních webech pro fan fiction nazývá „beta reading“. Je tu však jeden podstatný rozdíl. Skupina amatérských „editorů“ (beta readers) vzešlých z komunity daného webu svou zpětnou vazbu autorovi sděluje ještě před finálním zveřejněním textu. V tomto aspektu je praxe ve sféře fan fiction paradoxně bližší publikačnímu procesu v médiích fungujících na profesionální bázi, než praxe českých literárních fór (srov. Karpovich 2006: 176).

s „Kodexem“ *Literry* – a přesto nejsou tyto příspěvky mazány. Fórum *Totem* má žánry vymezeny v rozporu s byť pouze školskou odbornou normou: „Klasické verše“, „Básnické slovo“, „Všeho chuť“. Architekti těchto webů a jejich administrátoři tedy nepočítají s literární kompetencí příspěvů a ani oni sami literární kompetencí nedisponují.

3.3 Publikace

Po samoobslužné redakci příspěvku může prakticky okamžitě nastat jeho zveřejnění. Čas „dopsání“ a čas publikování textu jsou v případě literárních fór téměř totožné. A je to právě tato rychlost a „nizkoprahovost“, které činí tyto publikační formy populárními. Je zřejmé, že internetová literární fóra a tištěné literární časopisy reprezentují odlišné pojetí času. Na jedné straně stojí rychlost, bezprostřednost, na straně druhé pravidelnost, periodicitu. Příspěvatelé literárních fór přitom berou rychlost publikování jako samozřejmost. V případě tištěných médií bylo samozřejmostí naopak čekání na odpověď a na zveřejnění, jakož i nejistota výsledku. Prostor byl omezený a vynucoval selekci textů ještě před jejich zveřejněním, hodnotící selekce na literárních fórech je naopak důsledkem neomezeného publikačního prostoru.

Rychlost publikování a stejně tak rychlost získání zpětné vazby jsou nejsilnějšími motivacemi příspěvů literárních fór. Pravidelnost zveřejňování příspěvků figuruje ve struktuře literárních fór jako jeden ze základních předpokladů jejich fungování (podobně jako neustálý proud interakce na sociálních sítích). Vzniká tak kolektivně a mediálně podporované nutkání k publikování, kolektivní grafomanie. Grafomanie není v případě literárních fór z hlediska jejich designérů a provozovatelů nežádoucím, deviantním způsobem jejich užívání, je naopak vepsána přímo do struktury literárních fór a je součástí jejich sociokomunikačního života.

Nezveřejnění či stažení nebo smazání příspěvku bývá označováno uživateli fóra jako cenzura. Příspěvatelé literárních fór vnímají přístup k publikačnímu prostoru jako svůj morální nárok, jeho omezení potom bývá prezentováno jako nedemokratické jednání (srov. Košínská 2009: 50). Jde tu opět o jeden z řady významových posunů, k nimž v prostředí literárních fór dochází – cenzura už není chápána jako mocenský, ideologicky podmíněný zásah do volného oběhu informací, ale jde o pojem zahrnující jakýkoli pokus organizovat a selektovat obsah daného média, což v případě tištěných médií je zcela legitimní a nepochybnitelná redakční kompetence. Demokratičnost (již je míněna absolutní volnost) přístupu k publikačnímu prostoru je morálním programem literárních fór. Při omezení tohoto přístupu nastupuje obrana za použití morální argumentace.

Ideálem provozovatelů literárních fór je dosáhnout „živosti“, tedy pravidelného přísunu nových příspěvků a bohaté diskuse nad nimi. Zároveň ale provozovatelé brání uživatele fóra před přehlcením množstvím příspěvků (tamtéž: 55). Sama mnohost však není vnímána jako negativum, provozovatelé a administrátoři s ní počítají a pokouší se ji držet pomocí řady hodnotících a selekčních mechanismů v žádoucích mezích. Jde tu zřejmě o jednu z hlavních diferencí mezi digitálním médiem a tištěnými časopisy, které mají pevný rozsah a toto materiální omezení určuje jejich profil, selekci obsahu i komunikaci mezi redakcí a autory. Podobně tomu nakonec je i při jevištních, rozhlasových či klubových akcích pro amatérské literáty.

3.4 Evaluace

Pravděpodobnost získání zpětné vazby při publikování amatérských příspěvků v literárních časopisech je pouze hypotetická, v některých rubrikách je komentář součástí profilu

rubriky, ale není to pravidlem. Při klubových setkáních (např. scénický pořad *Zelené peří*)¹¹ byla pravděpodobnost reakce vyšší. Rychlý ohlas s pravděpodobností blížící se jistotě nabídla ovšem právě až internetová literární fóra.

Publikovaný text je okamžitě vystaven možnosti hodnocení, které má nejčastěji dvě paralelní formy: verbální hodnocení formou komentářů a symbolické hodnocení formou přidělování bodů, tipů či jiných číselných či grafických značek. K hodnocení mají aktivní přístup pouze registrovaní uživatelé daného literárního fóra, kteří jsou zároveň přispěvateli daného fóra a účastníky dění uvnitř komunity přispěvatelů. Ideál kvalitativní zpětné vazby tak mnohdy není dosažen a verbální i symbolické hodnocení je spíše nástrojem navazování sociálních vazeb mezi přispěvateli a předmětem reciprocity. Podobně jako na literárních schůzích studentských a čtenářských spolků v 19. století¹² i zde panuje spíše atmosféra sdílení společného zájmu a přesvědčení, že na každém textu je co ocenit, byť by to byla jen autora snaha. Na zahraničních literárních fórech tomu tak ovšem často není – např. fórum *Leselupe* nabízí bezplatné lektorování textů etablovanými spisovateli, web *InterBoard Poetry Community* formou soutěže, jejímiž arbitry jsou laureáti prestižních literárních cen, hodnotí příspěvky z množiny více než dvaceti literárních fór. Na webech zaměřených na fan fiction zaujímají roli kritiků (zároveň však zčásti též editorů) tzv. beta čtenáři (beta readers), kteří se sice rekrutují z amatérské komunity, ale jejich hodnocení není veřejné, je poskytnuto pouze autorovi, a to před zveřejnění textu. Pravidla pro beta čtenáře např. na webu *Writers University* (www.writersu.net), která cituje Henry Jenkins (2006: 189), však jednoznačně ukazují, že negativní hodnocení je v tomto kontextu potřeba formulovat pouze jako návrh a v každém případě je nutné autora za něco pochválit.

Symptomatické přitom je, že – vyjma slovního hodnocení – nelze na většině českých literárních fór příspěvkům vystavit negativní známku, pouze různou míru pozitivního hodnocení. Výjimkou potvrzující pravidlo je fórum *Literra*, které jako jednu z forem hodnocení nabízí výběr ze škály emotikonů, které mají symbolizovat emocionální reakci čtenáře (smích, potěšilo, rozpaky, nepotěšilo, smutek, znechucení, zlost).

Časté je hodnocení pomocí žebříčků typu „Top 20“, které jsou známy spíše ze světa populární kultury. Nebo dochází dokonce k interferencím sportovní a literární kultury – server *SASPI* organizuje Mistrovství České republiky v tvůrčím psaní. Poněkud paradoxně se tu protíná svět amatérismu a vůle po slávě a uznání. I amatérská literární fóra mají své hvězdy, jimiž mohou být i ti, kteří se neprosadí v tištěných médiích. Agonální charakter

11 Scénický klubový pořad *Zelené peří* organizoval v letech 1976–1990 v pražském divadle Rubín Mirek Kovářik. Podle jeho vlastních slov k založení tohoto pořadu vedla „*potřeba okamžité realizace mladé poezie*“, protože „*být čtení a recitování, dokud jejich básně ještě žhnou záračným stavem zrodu, dokud oni sami cítí, že jejich radiace má i pro další vývoj cenu obzračující zpětné vazby, přejí si právě mladí básníci*“ (Kovářík 1987: 8). *Zelené peří* nabývalo v osmdesátých letech podobu jakéhosi scénického časopisu, ve kterém zaznívaly nejen samotné literární texty, ale také nejrůznější kritické reflexe tvorby (srov. Janoušek 2008: 349). Součástí programu bylo čtení nových textů, hudba a po přestávce, během níž byly k dispozici přečtené texty v listinné podobě, diskuse, v jejímž rámci publikum činilo výběr z prezentovaných autorů, z něhož byl patrný aktuální žebříček jejich oblíbenosti, resp. jejich textů u publika.

12 Fungování těchto komunit naznačuje článek otištěný roku 1890 v *Časopise českého studentstva* a referující o formě „schůzí“ Literárního a řečnického spolku Slavia, resp. o tom, jak by je bylo možno zlepšit: „Schůze – o valných hromadách nemluvíme – ať jsou nazvány jakkoli: týdenní, literární a. p. přáli bychom si, aby byly konány na způsob dýcháneků. Čaj při nich by velice se zamlouval. Tím více by ustoupily pak z nich formálnosti, proti nimž jsme naprosto při těchto schůzích. Schůze mějtež ráz přátelských schůzek. Jde o program jejich. Myslíme, že literatura a pak kulturní a sociální otázky, dále hudba a zpěv by měly býti jedině jejich předmětem. Literatura česká, jihoslovanská i cizí. Ale jak to literatura? Kritiky, referáty či rozborů děl literárních? Proti kritikám se stavíme vůbec. Myslíme, že při každém díle literárním jde vždy více o myšlenky jeho nežli o formu: v tom směru budiž o literatuře a dílech literárních (nových i starších) hovořeno“ (O vnitřní činnosti... 1890: 28).

mají literární fóra společný s literárními soutěžemi. V případě literárních soutěží¹³ jde však z principu o kontakt literárně kompetentních porotců s autory, jejichž literární kompetence samozřejmě není. U literárních fór nacházíme deficit kompetence jak na straně „soutěžících“, tak na straně „porotců“.

Hodnocení zveřejněných příspěvků však nemá pouze funkci zpětné vazby pro autory či funkci socializačně-komunikační. Je také nástrojem nutným k selekci textů v publikačním prostředí, do něhož se prakticky nepřetržitě valí nové příspěvky, a celková jejich mnohost se lehce může stát pro dané literární fórum ochromujícím faktorem. Místo kvalitativních nastupují mechanické a sociální mechanismy regulace publikační aktivity. Např. na *Písmáku* může autor doporučit pět svých příspěvků do tzv. „veřejného výpisu“, ostatní příspěvky jsou řazeny do „Dílny“. Když ovšem získá příslušný počet redakčních či čtenářských bodů, přesouvá se text do „viditelnější“ rubriky „Doporučená díla“. Na rozdíl od tištěných médií do procesu výběru nevstupuje redakční koncepce ani kompetentně posouzená kvalita zaslanych příspěvků. Institucionální rozměr literárního života je v mikrosvětě literárních fór minimalizován. Osud textu leží rozhodující měrou v rukou samotného autora, který ho doporučuje do „veřejného výpisu“, a v rukou komunity čtenářů. To jsou postupy principiálně odlišné od fungování literární komunikace v tištěných médiích.

Přesto se však tentýž server *Písmák* v roce 2007 pokoušel imitovat běžnou literární komunikaci zavedením sekce interní kritiky, která má v kompetenci hodnocení příspěvků. Je tu zřetelná ambice vybudovat paralelní literárněkomunikační systém napodobující principy komunikace ve sféře tištěných médií, ale personálně a textově se s touto sférou neprotínající. Je tu přítomna implicitní ambice dokázat, že i komunitní literární fórum je srovnatelné s tištěnými médii. Ostatně už v roce 2000 se provozovatel webu *Písmák* Zdeněk Horner netajil vysokými ambicemi sahajícími až k představě, že weby typu *Písmák* časem nahradí obtížně udržitelný prostor pro zveřejňování poezie v tištěných médiích. Na stránkách *Literárních novin* napsal: „Literatura, zejména poezie, prožívá na internetu renesanční vzestup. Vzniká zde nový druh okamžité komunikace o literárním artefaktu. Na internetové stránce www.pismak.cz můžete 24 hodin denně číst nebo publikovat různé literární pokusy. [...] Zdá se, že zájem o elektronické publikování roste úměrně úbytku možnosti v oblasti tištěné poezie“ (Horner 2000: 15). Starší mediální formy prezentace amatérské literatury tyto ambice pochopitelně neměly. Byly vstřícným gestem ze strany těch, kteří v literárním systému už zaujali relativně stabilizovanou pozici, vůči těm, kteří se do literatury chystají teprve vstoupit. O žádné představě alternativy nemohla být řeč. Literární fóra zahájila proces emancipace amatérské literatury v rámci celku české literární kultury.

Je však nutno připomenout, že ve sféře amatérských literárních fór se pojem „kritika“ (spolu s řadou dalších pojmů) významově posouvá a de facto nemá nic společného s tímž pojemem užívaným ve sféře tištěných médií. Na literárních fórech se kritikou rozumí krátké komentáře zanechávané pod jednotlivými literárními příspěvky. Tyto komentáře mají mnohdy spíše osobní charakter, jsou vyjádřením bezprostředního dojmu, pocitu či solidarity mezi amatérskými literáty. Jsou ještě zřetelnějším dokladem chybějící literární kompetence než samotné beletristické příspěvky (ukazují základní neznalost pojmovou

13 Literární soutěže nabývaly na významu pro začínající a amatérské autory i četnosti především první polovině devadesátých let 20. století. Představovaly příležitost k setkávání a získávání zpětné vazby od hodnotitelů etablovaných v literární kultuře (literární kritici, historici, respektovaní spisovatelé atd.). Soutěže vznikaly při různých kulturních institucích (především knihovnách) a literárních festivalech po celé republice (např. festival Literární Luhačovice, kde se udrželo i jisté reziduum normalizačního semináře pro začínající spisovatele; dále Šrámkova Sobotka ad.). Publikační extenzí těchto literárních cen byly sborníky soutěžních prací, které ovšem nevstupovaly do běžné knižní distribuce.

i literárněhistorickou, jakož i pojetí literární hodnoty, které by nebylo možno vně literárního fóra uplatnit). Hodnota příspěvku není odvozována pouze od kvalit samotného textu, ale od celkového chování jeho autora na serveru. Předmětem hodnocení jsou i výroky autora obklopující daný příspěvek, jakož i výroky jiných účastníků konverzace. Literární kritika v původním slova smyslu nemůže být v prostředí literárních fór provozována už proto, že zde nejsou odděleny role autorů, čtenářů a případných kritiků. Komunikaci určuje spíše kolegiální atmosféra a konverzační charakter diskurzu literárních fór. Běžným jevem je vzájemné (reciproční) chválení příspěvků mezi autory, méně často reciproční hanění. Záporné hodnocení příspěvků je vnímáno spíše jako rušivý element – např. na fóru *Literra* fungovalo dočasně negativní symbolické hodnocení (emotikon rajčete), které bylo ovšem v roce 2009 po hlasování příspěvatelů fóra zrušeno (srov. Košínská 2009: 33). Nancy K. Baym označuje minimalizaci kritičnosti a maximalizaci souhlasného srozumění za základní jazykovou strategii, jejímž prostřednictvím udržují internetové diskusní skupiny svou soudržnost (Baym 2010).

Negativní hlasy mají spíše povahu běžného internetového trollingu,¹⁴ nebo jsou s ním snadno zaměnitelné. Konverzační charakter tzv. kritiky na literárních fórech je patrný např. na možnosti zablokovat komentář a hodnocení kritika, který je danému autorovi nepříjemný nebo nesympatický – jako v každé jiné konverzaci i zde je pouze otázkou osobní volby, s kým vstoupí autor do komunikačního kontaktu. Kritika není nezávislým hlasem zvnějšku, ale právě jen příspěvkem do široce rozvětvené konverzace, již tvoří vlastně celá řečová aktivita realizovaná v prostředí literárního fóra.

4. Poetika

Pojednat souhrnně o poetice textů zveřejňovaných na internetových literárních fórech je sotva možné. Nedovoluje to jednak mnohost, jednak silná žánrová, stylová a kvalitativní heterogenost uvnitř tohoto korpusu textů. Můžeme však sledovat alespoň rámcové tendence, které svědčí spíše o charakteru těchto médií a typech jejich uživatelů. V obecnosti lze pouze konstatovat, že i pro česká literární fóra platí zjištění Johana Svedjedala, k němuž došel nad literaturou publikovanou na švédském internetu: většina děl publikovaných tímto způsobem jsou žánrově tradiční, textově se nelišící od děl publikovaných v tisku, nikoli např. hypertextová či jinak experimentující s médiem, jímž jsou šířeny (srov. Svedjedal 2000: 136).

Zmíněná žánrová šíře, která nemá např. při srovnání s běžnými současnými i historickými literárními časopisy obdoby, je patrná z rejstříků textových kategorií, do nichž jsou příspěvky řazeny. Orientovat se v těchto rejstřících nebývá vždy zcela snadné. Např. web *Písmák* jako „Kategorie“ označuje žánry v pravém slova smyslu (povídka, pohádka, fejeton atd.) a jako „Žánry“ potom prezentuje spíše tematické oblasti (přírodní, rodinné, romantické, každodenní, filosofické), ovšem také žánrově-tematické oblasti populární literatury (horor, fantasy, sci-fi). Vedle sebe zde tedy figurují texty, které typologicky odpovídají žánrům běžně tištěným v literárních časopisech (např. přírodní, reflexivní či intimní lyrika) a také texty spadající žánrově a tematicky do oblasti tzv. populární literatury, která ve sféře tištěných médií má své separátní publikační platformy a v běžných literárních periodikách se vyskytuje jen sporadicky. Literární fóra nenásledují hodnotovou ani

14 Judith S. Donath definuje trolling jako klamavou hru s virtuální identitou, která je provozována proti vůli příslušné komunity se záměrem narušit diskusi. Některé komunity však mohou být vůči trollingu natolik precitlivělé, že z něho záhy obviní kohokoli, kdo se odchýlí od komunitních řečových stereotypů (srov. Donath 1999: 45).

žánrovou stratifikaci literárního pole, která je běžná v tištěných médiích. Motorem konvergence je zde sdílený zájem o samo psaní a konverzaci nad ním.

Specifickou odnoží amatérských literárních fór, která je poměrně jednoznačně žánrově a tematicky vyhraněná, jsou weby pro fan fiction. Tedy publikační platformy určené fanouškům některých popkulturních narativů (např. Harry Potter),¹⁵ kteří vychází narativ rozvíjejí či přepisují ve svých vlastní literárních pokusech. Technologicky i komunikačně se tyto weby blíží ostatním amatérským literárním fórům, určující je však pro ně silná vazba k daným prototextům, pevněji stanovená pravidla publikování jakož i specifický recepční rámec. Literární fóra určená pro fan fiction proto představují samostatnou problematiku, již se v rámci této studie není možné obšírněji věnovat.

Kateřina Janošíková ve své analýze povídkové tvorby na fóru *Epika* upozornila na skutečnosti, že při jinak značně širší žánrově a tematické je nápadná absence próz s historickou tematikou a detektivek (Janošíková 2008: 43). Tyto žánrové typy vyžadují zvládnutí relativně pevně daných zákonitostí a také jazykovou a znalostní výbavu, kterou autoři publikující na literárních fórech většinou nedisponují.

Rejstřík žánrových typů vyskytujících se na literárních fórech je velmi široký. Ve srovnání s literárními časopisy je ovšem naopak mnohem užší spektrum textových typů, které tvoří obsah literárního fóra. Jsou v zásadě pouze dva – beletristický příspěvek a komentářový metatext k němu, eventuelně autorský paratext doprovázející beletristický text. Literární fórum je výrazně dílostředné médium. Literaturu neprezentuje jako určitý sociokomunikační systém zasazený do řady kontextů, ale jako záležitost autora, textu a společenství lidí produkujících texty a sdílejících shodné potřeby a zájmy. Literární časopis naopak prezentuje beletrii jako součást širší intelektuální aktivity mající i jistou sociální roli a relativně široký rejstřík textových podob (kromě beletristických útvarů také eseje, kritiky, rozhovory, zprávy atd.). Literární fóra tedy lze těžko vnímat jako remediaci¹⁶ literárního časopisu (byť se tak některá z nich prezentují, např. *Totem alias Totální E Magazin*), genetickou vazbu mají k rubrikám či přílohám časopisu vyhrazeným pro amatérské příspěvky,¹⁷ nikoli k časopisům samotným. Je však signifikantní a pro literární fóra značně limitující, že – na rozdíl od zmíněných časopiseckých příloh – ztrácejí kontakt s děním v soudobé literatuře. Život literárních fór se odvíjí do značné míry separátně a izolovaně, což deformuje hodnotová měřítká a zkresluje samu představu o literárnosti. Jako problém to však nevnímají ani provozovatelé těchto webů. „Autoři se spíše než Krchovským nechávají strhnout kolegy na serveru. To je další kouzlo internetové literatury,“ poznamenala k tématu uzavřenosti literárních fór v rozhovoru pro deník *Právo* v roce 2005 někdejší majitelka webu *Písmák* Veronika Křištofová (Křištofová 2005: 4).

Intertextové navazování v textech příspěvů literární fóra lze pro značnou mnohost obsahu obtížně sledovat. Pokus zachytit tyto mezitextové relace je proto lépe učinit

15 <http://fanfiction.potterharry.net/cze/> (4. 12. 2014)

16 Pojem „remediace“ zde užívám ve významu navrženém Jayem Davidem Bolterem a Richardem Grusinem v knize *Remediation. Understanding new media* (1999). Tito teoretici remediaci chápou jako reprezentaci jednoho média v médiu jiném a tvrdí, že remediace je určující charakteristikou nových médií.

17 V šedesátých letech takto zaměřenou přílohou byl „Zelený host“ tištěný v rámci čísel *Hosta do domu*. V období normalizace obdobnou funkci měla rubrika „Dílna“ ideologicky dobře střeženého *Literárního měsíčníku*. Náročnější výběr literárních textů představovala obdobně zaměřená rubrika „Místenka na Pegase“ časopisu *Mladý svět*, stránku věnovanou nezavedeným básníkům měl také časopis *Květy*. Po pádu komunismu otevřel publikační prostor pro začínající autory obydleník *Tvar* rubrikou „Iniciálky“ (od 1997) a v roce 2005 zahájenou rubrikou „Továrna na absolutno“, kde zveřejňoval a také komentoval pokusy literárních začátečníků. Obdobně strukturovanou rubriku tiskl pod názvem „Hostinec“ také měsíčník *Host*.

v prostředí fór s menším počtem přispěvatelů, jakým je například fórum *Litweb*. Zde je totiž poměrně rozšířená praxe explicitního navazování a reagování jedním básnickým textem na báseň jiného uživatele fóra. Opakovaně to činí např. nicky Marek a JC senior. A to buď zveřejněním příspěvku, který v úvodním komentáři (tzv. prologu) dedikují spřátelenému nicku a označí vazbu k jeho textu, nebo formou komentáře pod příspěvkem, který stylizují do veršů a rozpracují v něm některý motiv či stylový rys prototextu. Nebo je příspěvek intertextově vázán k prototextu formou veršované recenze.

Tato intertextová síť, která rozhodně není napnuta jen mezi tyto dva nicky a neomezuje se pouze na fórum *Litweb* (viz například JC seniorovo navazování na Markovu báseň zveřejněnou na *Písmáku*). Ukazuje na konverzační charakter literární komunikace probíhající v rámci literárních fór. Literární text zde nefiguruje jako dílo, které dává autor k dispozici čtenářům, ale právě jako příspěvek do permanentně probíhající neformální a umělecký záměr nesledující skupinové konverzace. Literární text se stává replikou v dialogu. Intertextualita zde nemá pouze povahu inspirace či aluze, ale dialogičnosti. Texty se spotřebovávají během konverzace, vyčerpávají v ní svůj smysl. Literární fórum je sociální útvar, ale paradoxně texty, které v jeho rámci kolují, mají velmi oslabenou sociální funkci. Jsou vehikulem komunitní konverzace, nikoli uměleckým dílem jakožto sociálním faktem s dominující esteticou funkcí.

Umělecká povaha textů zveřejňovaných na literárních fórech je relativizována nejen zmíněnou komunikační perspektivou, ale i tematickým profilem. Kateřina Janošková při analýze povídkové tvorby na českých literárních fórech nepřímo poukázala na fakt, že autoři těchto próz s větší či menší otevřeností prostřednictvím literární tvorby řeší své psychologické či vztahové problémy a dominantní v jejich psaní se stává psychotherapeutická funkce (povídky z hlavní postavou nepochopeného spisovatele, milostné příběhy apod., v nichž se autorské já většinou dere do popředí formou personálního vypravěče promlouvajícího v ich-formě) (srov. Janošková 2008: 36). Obdobnou míru privátní konfesijnosti nalezneme také v básnických textech šířených pomocí literárních fór. Zde jsou nejčastějšími textové typy klasicky strukturované a tematicky rovněž konvenční (k nejčastějším tématům patří téma milostné a spirituální). Častá je autobiografická tematizace bezprostředních zkušeností či aktuálních situací (psaní, komunikace na internetu; viz např. báseň „Vydat si vlastním nákladem“ nicku Básník v pruhovaném triku a v brýlích s kostěnou obroučkou).¹⁸ Nejčastější motivací k publikování je potřeba sdílet emoci, svěřit se. Konfesijní charakter těchto textů je nejednou patrný už z jejich denikové formy (srov. Tobolová 2009: 59). Častá jsou rovněž věnování sbírek či textů konkrétním osobám, což ukazuje na silnou privátní či komunitní dimenzi komunikace na literárních fórech. Motivace ke vzniku textů jsou nezřídka mimoliterární, psychologické, osobní, např. jak se jeden z autorů vyjádřil: „uchovat své staré proudění myslí“ (tamtéž: 46).

Je třeba si tedy zároveň uvědomit, že velká část přispěvatelů literárních fór své příspěvky s uměleckými ambicemi nespojuje a účastní se této specifické formy literárního života pouze pro vlastní zábavu. Distance od zveřejněných textů je v řadě případů patrná už z poetiky jejich názvů a z jejich depreciativního hodnotového náboje. Např. v titulech tzv. „sbírek“ se na *Písmáku* poměrně často vyskytují depreciativní výrazy, které předem signalizují pokusný, nehotový, příležitostný či nahodilý charakter textů do sbírky zařazených: „Blbosti“, „Zimní blbůstky“, „Jarní blbůstky“, „Letní blbůstky atd.“, „Ubohá sbírka ignorantského strojaře“, „Počáteční hokusy pokusy“ apod.

18 Viz <http://www.pismak.cz/index.php?data=read&id=410301> (23. 8. 2014).

Postoj autora ke zveřejňovanému textu je často ambivalentní – distancuje se od textu shazujícím názvem, řadí ho však do kategorie „Vážně míněná poezie“. Často jde o texty, které by si autor pravděpodobně netroufal poslat do redakce literárního časopisu. Míra autocenzury je vůči publikování na literárním fóru výrazně nižší než vůči publikování v tištěných médiích.

Uživatelé a propagátoři literárních fór chápou – a rovněž ve veřejných prohlášeních charakterizují – zveřejňování textů na literární serveru jako akt poloveřejný, jako jakýsi mezistupeň mezi soukromou a veřejnou existencí textu. Např. vyjádření básníka a dlouholetého přispěvatele fóra *Totem* Jonáše Hájka: „vnímám Totem spolu s jinými jako *takovej lepší šuplík*“ (Hájek 2007: 42).

Příležitostný charakter příspěvků zveřejňovaných na literárních fórech s sebou nese také poměrně slabou tendenci spojovat texty do větších komponovaných celků. Přitom většina těchto webů funkci zakládat „sbírky“ či „kolekce“ standardně nabízí. Význam pojmu „sbírka“ je ovšem ve sféře literárních fór značně odlišný od významu téhož pojmu fungujícího v knižní kultuře. Sbírkou se zde rozumí soubor, přesněji řečeno složka textů, do níž autor postupně přidává další a další příspěvky. Sbírka v tomto významu tedy není výsledkem záměrné kompozice a umělecky motivovaného úsilí o celistvost významu. V intencích digitální textuality jsou jak jednotlivé texty, tak sbírky z principu neuzavřené, postupně se vyvíjející, doplňované, upravované atd. Sbírka je tedy spíše pracovní plochou či archivem textů, nikoli celkem, který by stejně jako v kontextu knižní kultury představoval finální tvar od něhož se autor aktem zveřejnění odpoutává.

Logem literárního fóra *Totem* je divošská maska jako symbol primitivního umění, které ovšem v kontextu modernismu a avantgardy začalo být respektováno (k tomu se hlásí web na své úvodní straně). Administrátoři webu si jsou vědomi „primitivní“ povahy obsahu svého webu, ale nezakrývají ani ambici nahlížet ho jako alternativu k „běžnému“ umění a prezentovat ho tak. Tato snaha dokázat, že se alespoň část jejich obsahu vyrovná svou kvalitou literárním textům v tištěném oběhu je společná řadě literárních fór. Vydávají proto vlastní časopisy či almanachy (často ve formě souboru pdf): *Bezvedení a Kafe* (Písmák), *Totální Magazín* (Totem), *Literární almanach* (SASPI) ad. Hlavní funkcí těchto co do struktury rubrik i redakčním zpracováním příspěvků i velmi primitivních časopisů je poskytnout další z forem hodnocení příspěvků, hodnotící výběr.

5. Mimointernetové aktivity literárních komunit

Tyto elektronické časopisy jsou předstupněm řady aktivit, jimiž se literární fóra snaží přesáhnout hranice digitální kultury. K dalším aktivitám tohoto druhu patří vydávání tištěných sborníků, jako byl např. sborník *Dvě kapky rosy* (2007), vzešlý z příspěvků na webu *Epika*. Relativně častým jevem je vazba internetových literárních fór na nakladatelství fungující na principu *print on demand* (POD).¹⁹ Takto je provázáno právě literární fórum *Epika*, které je spojeno se stejnojmenným nakladatelstvím, nebo *Liter.cz* s vazbou na POD vydavatelství Nová forma. Přispěvatelé literárního fóra bývají v těchto situacích ekonomicky zvýhodňováni vůči ostatním klientům (získávají slevy) nebo je jim vydání knihy poskytnuto jako odměna (např. za aktivní přístup ke komentování a hodnocení příspěvků). Tyto podnikatelské projekty kalkulují s faktem, že vydání knihy a proniknutí do sféry tištěných médií je pro přispěvatele literárních fór cílem a hodnotovou metou. Propojení POD vydavatelství s literárním fórem má v těchto případech zajistit dostatečně širokou klientelu zájemců o vydavatelské služby.

19 Tisk na požádání. Tato služba umožňuje komukoli za úplaty bez jakéhokoli vyjednávání vydat knihu – a to i ve velmi nízkém nákladu např. 10 kusů.

Vedle publikační aktivity přispěvatelé a administrátoři organizují zpravidla i různá setkání, literární večery či společné výlety: např. čtení přispěvatelů fóra *Totem* v pražské kavárně Fra či v Jindřišské věži. Primární virtuální forma existence těchto komunit má tedy i svou reálnou extenzi.²⁰

6. Komunitní charakter literárních fór

V oblasti amatérské literatury existovala vždy relativně silná tendence ke kolektivě – ať už ve formě studentských literárních spolků v 19. století nebo později regionálních literárních klubů²¹ či skupin formujících se kolem publikačních platform (časopis *Divoké víno*, jevištní a rozhlasový pořad *Zelené peří*). Internetová komunikace otevřela této tendenci nové možnosti a výrazně ji zintenzivnila. Literární fóra umožňují prakticky nepřetržitý kontakt svých přispěvatelů, nekladou mu překážky časové, prostorové ani institucionální. Tato silná sociální interakce vede při jednotlivých literárních fórech ke genezi autorských komunit, jejichž vnitřní komunikace je nezúčastněnému či náhodnému čtenáři zvnějšku mnohdy nesrozumitelná, protože odkazuje k dlouhodobě budovanému kontextu, jehož znalostí disponují právě jen pravidelní přispěvatelé daného fóra.²²

Samotný pojem „komunita“ je ovšem v tomto kontextu problematický. Užívají ho s oblibou přispěvatelé literárních fór či jejich provozovatelé, aby dané fórum prezentovali v dobrém světle jako soudržný sociální organismus fungující na základě širokého konsenzu. Jak upozornila Nancy K. Baym, není možné samotnou existenci diskusního fóra ztotožňovat s existencí komunity.²³ Za členy komunity vzniklé při literárním fóru tedy nelze považovat všechny registrované nicky, ale pouze ty, kteří se aktivně a kooperativně účastní komunikace v rámci literární fóra. Podle zjištění Evy Košínské bývá aktivních přispěvatelů zhruba jedna desetina celkové počtu registrovaných uživatelů (Košínská 2009: 24). Ale i tak, zejména v případě nejstarších fór, jde o skupiny úctyhodného rozsahu. V lednu 2009 bylo např. na fóru *Písmák* registrováno 35 675 uživatelů, z nich podle odhadu majitele webu Romana Plojgara je počet aktivních přispěvatelů 8 000. V roce 2011 se denně přihlašovalo k tomuto fóru 2 800 uživatelů (srov. Košínská 2009: 26). Fórum *Totem* v roce 2009 mělo kolem 30 000 registrovaných uživatelů a nabízelo 265 000 příspěvků. (V počtu registrovaných uživatelů česká literární fóra převyšuje web *poetry.com* s deklarovanými 7 miliony uživatelů.)

Jde o rozsah, který ukazuje česká literární fóra v mezinárodním srovnání jako jev mimořádný a atypický – např. německé literární fórum *Leselupe.de* s počtem 4 744

20 Viz např. fotografie z Festival autorské tvorby v Chodovské tvrzi, na níž jsou uvedeny nicky, které neodakují pouze k virtuální identitě svých nositelů, ale i k jejich fyzické existenci.
<http://www.totem.cz/endsb.php?nm=20&pg=3> (23. 8. 2014)

21 Kluby a divadla poezie se spontánně rozvíjela zejména v šedesátých letech 20. století, např. pražský Klub mladé poezie, který pořádal v Divadle v Nerudovce akce pro začínající autory. V letech normalizace se péče o začínající autory centralizovala a institucionalizovala – vykonávala ji Komise pro práci s novými autory Svazu českých spisovatelů. Klubový literární život začínajících a amatérských spisovatelů byl přesto zčásti zachován – uskutečňoval se v literárních klubech mladých autorů, které fungovaly při okresních kulturních střediscích. Ta rovněž pořádala okresní literární soutěže, vydávala metodické materiály i časopisy jako byl např. *Arch A5*, který zastřešovalo ROH Sigma a vydávala olomoucká organizace SSM.

22 Nancy K. Baym v této souvislosti užívá termín „speech community“ jakožto označení pro jazykově založenou koherenci internetových komunit, které se vzájemně odlišují právě specifickými rysy sdílené komunikační a řečové praxe (srov. Baym 2010: 77).

23 Tyto „komunity“ velmi často zahrnují i značně nekoherentní okruhy uživatelů, jejichž motivace k přítomnosti na daném fóru jsou odlišné. Přesnější by proto bylo mluvit o internetových diskusních skupinách, resp. online skupinách (online groups) (srov. Baym 2010: 74). Nicméně zde, v zájmu sdělnosti, budu respektovat úzus, který se v českém (zejména literárním) diskurzu ustálil na pojmenování „komunita“.

registrovaných uživatelů se prezentuje jako velké, či jedno z největší německých literárních fór. Počet jeho uživatelů je pouze zlomkem sumy uživatelů českých fór *Písmák* či *Totem*, přitom *Leselupe* přijímá své uživatele z mnohem větší jazykové oblasti. Českým literárním fórem se nevyrovná ani anglofonní *deepundergroundpoetry.com* se 16 071 registrovanými uživateli. Výrazně vyšší je i počet příspěvků: v roce 2009 bylo na *Totemu* k dispozici 265 000 děl, *Leselupe* jich v témže roce obsahovala kolem 70 000. Pozoruhodný je také počet návštěvníků tohoto německého webu – měsíčně ho navštíví (údaje z roku 2009) kolem 150 000 uživatelů, tedy průměrně kolem 5 000 uživatelů denně, což je číslo výrazně vyšší než počet registrovaných uživatelů (v daném roce jich bylo kolem 4 000). *Písmák* dosáhl maxima návštěvnosti v roce 2011 s 2 800 návštěvníky denně. Jednou z diferencí mezi českými weby a *Leselupe* tedy pravděpodobně bude přítomnost čtenářů („lurkers“) mezi návštěvníky webu, tedy neregistrovaných návštěvníků, kteří přicházejí na web pouze číst. V případě českých literárních fór se tato skupina zcela jistě nevyskytuje v takovém rozsahu (1 000 „čistých“ čtenářů denně). Jedná se zřejmě o jedno ze specifíků českých literárních fór. Nancy K. Baym v mezinárodním výzkumu internetových komunit došla naopak k závěru, že „lurkers“ tvoří nejběžnější a nejčastější typ participantů těchto skupin a „posters“ (autoři příspěvků) jsou naopak v jednoznačné menšině (srov. Baym 2010: 87).

Činnost přispěvatelů na literárních fórech má povahu volnočasové aktivity. To potvrzuje i statistika Evy Košínské (2009: 38–47), podle níž lze sledovat rozdíl v návštěvnosti během pracovních dní a během víkendu, kdy se počet návštěvníků (mírně) zvyšuje. Rozdíly v návštěvnosti v průběhu pracovního týdne i v průběhu roku sledovat lze, ale nejsou nijak zásadně velké. Ani o Vánocích výrazně neklesá počet návštěv na literárních fórech. Jde tedy o komunity, které se dělí o veškerý čas: pracovní (prokrastinace), volný i ten, který bývá tradičně vymezen pro setkávání v rodinném kruhu (svátky). Přesně určitelný čas pro aktivity na literárních fórech není vymezen, účast je průběžná, stálá, lehce posiluje o víkendech. Aktivitu komunit vznikajících při literárních fórech lze tedy charakterizovat jako prokrastinační a volnočasovou.

Literární fóra i z tohoto důvodu nelze považovat za remediaci literárního časopisu. Pro uživatele těchto webů nejde pouze o publikační kanál, ale zároveň, nebo dokonce především o zábavnou formu internetové komunikace, období zveřejňování statusů na sociální síti. Ostatně literární fóra, byť vznikla ještě v kontextu tzv. webu 1.0, fungují na principu sociálních sítí, byť nikoli globálních, ale tematicky a jazykově vymezených.

Pozoruhodné je zjištění Barbory Tamchynové o tom, že uživatelé literárních fór nejeví zájem o propojení svých účtů či příspěvků se sociálními sítěmi typu *Facebook* (Tamchynová 2013: 64). Preferují sociální strukturu danou komunitou literárního fóra, které vytváří kontext přívětivý pro literární pokusy začátečníků a diletantů, otevřená sociální síť je mnohem rizikovějším prostředím. Snaha eliminovat rizika patří ostatně k obecným charakteristikám přispěvatelů literárních fór. Prioritou je spíše sdílení zájmu o psaní a literaturu s těmi, kteří jsou a priori pozitivně naladěni.

Nancy K. Baym označuje za jednu ze základních funkcí internetových diskusních skupin poskytování podpory. Rozlišuje emocionální podporu, podporu při získávání sebedůvěry či sebeúcty a informační podporu (srov. Baym 2010: 83–84). Česká literární fóra plní první dvě variety této funkce bohatou měrou. Na rozdíl od emočního vyžití a posilování sebedůvěry začínajících autorů jsou slabá v podpoře informační. Většinou zde totiž absentuje efektivní transfer poznatků a informací o literatuře, které by pro začínající a amatérské autory mohl otevírat cestu do sféry profesionální.

Literárněkomunikační systém literárních fór je tedy spíše uzavřený, publikum je žádoucí, ale nutnou vlastností je naladěnost pro (amatérskou) literaturu. Logickým důsledkem je potom poměrně silná koherence komunit a nízká míra fluktuace autorů mezi různými literárními fóry. Přesto nejsou tyto komunity názorově ani zájmově homogenní. Na tuto skutečnost reflektuje fórum *Písmák* možností zakládat tzv. kluby, skupiny sdílející zájem o určité literární téma (např. klub „!EXPERIMENTÁLNÍ!“²⁴, který ovšem nemá s literárním experimentem v pravém slova smyslu nic společného). Vzniká tedy matrioškový efekt vznikání komunit uvnitř komunit, resp. toto štěpení uvnitř literárních fór relativizuje jejich samotný komunitní charakter a potvrzuje již výše zmíněné zjištění Nancy K. Baym o poněkud iluzorním či pouze marketingovém významu označení „komunita“.

Komunity při literárních fórech nejsou homogenní ani věkově či generačně. Věkové složení přispěvatelů literárních fór se proměňovalo v souvislosti s vývojem internetu a zlepšováním jeho dostupnosti. V první fázi (konec devadesátých let) mezi přispěvateli byli především lidé, kteří měli přístup k internetu v zaměstnání (věkové skupina 18–35 let, srov. Košínská 2009: 21). Po roce 2000 se dostupnost internetu začala zlepšovat a rozšířil se okruh uživatelů o silnou skupinu mladých autorů středoškolského věku, ale také v případě některých serverů (*Epika*, *Litweb*) o starší uživatele, kteří si aktivitou na literárních fórech kráti čas v důchodovém věku. Generační rozdíly mezi uživateli literárních fór jsou patrné a lze je interpretovat na pozadí dichotomie „digital natives“ a „digital immigrants“ (srov. Palfrey – Gasser 2008). Lze předpokládat, že nejsilnější roli sehrávají literární fóra pochoptitelně pro autory věkově spadající do kategorie digital natives, jsou jimi přijímány jako přirozená první příležitost vstoupit do literární komunikace. Digital immigrants jsou v menšině – buď jde o autory, kteří si na internetu kompenzují absenci literárních klubů (které po roce 1989 v Čechách většinou zanikly), nebo důchodce, kteří tyto weby přijímají jako příležitost k aktivní náplni času – anebo v případě autorů již etablovaných ve sféře tištěných médií jde o příležitostné experimenty, během nichž si ověřují reakce na dokončované texty (např. Lubor Kasal) nebo prověřují možnosti těchto médií stát se alternativou médiím tištěným (např. Gabriel Pleska).

Pouze výjimečně však tito autoři setrvávají uvnitř těchto komunit delší dobu. Funguje zde totiž mechanismus vyloučení, který nezasahuje pouze tyto experimentující „vetřelce“, ale i autory, kteří začínali na literárním fóru a podařilo se jim proniknout do tištěných literárních médií. Příspěvky těchto autorů nebývají posléze na literárním fóru přijímány pozitivně. S touto skutečností byli konfrontováni např. prozaik Petr Měrka či básník Jonáš Hájek (srov. svědectví Patrika Linhartova in Košínská 2009: 70). Literární fóra představují uzavřené komunikační okruhy, které disponují sebeobranými mechanismy. Zřejmě i proto většina autorů, kterým se podaří etablovat se v knižní literární kultuře, svůj kontakt s „mateřským“ fórem přeruší.

7. Pozice literárních diskusních fór v soudobé kultuře

Přesto však literární fóra nelze vnímat jako nějakou separátní sféru oddělenou od celku literární kultury. Právě naopak. Literární fóra se stala pro autory generace Y²⁵ primárním publikačním prostorem, jehož prostřednictvím vstupují do literární komunikace.

24 <http://www.pismak.cz/index.php?data=club&id=69230> (23. 8. 2014)

25 V sociálních vědách tímto termínem bývá označována generace, která se sice ještě nenarodila do světa propojeného internetem, ale nové informační komunikační technologie začala poznávat už v raném mládí, a proto jsou pro ně přirozenou a samozřejmou součástí života. Svět bez internetu je pro ně pouze vzdálenou vzpomínkou. Jde tedy o generaci narozenou přibližně mezi lety 1975–1995 (srov. Caruso 2014).

V generaci básníků narozených na konci sedmdesátých a v osmdesátých letech bychom obtížně hledali ty autory, kteří své prvotní začátky nespojili s některým z literárních fór. Již tedy neplatí tvrzení Johana Svedjedala, že weby s amatérskou literaturou zůstávají vně literárního systému, protože do něho nejsou včleňovány prostřednictvím nakladatelských domů, literární kritiky či knihoven (srov. Svedjedal 2000: 137).

Literární fóra se stala pomyslnou nultou vrstvou literárního systému,²⁶ skrze niž lze vstoupit do literatury. Jestliže v éře tištěných médií publikační platformy určené literární amatérům (např. specializované časopisecké rubriky) respektovaly pravidla literárního diskurzu a sloužily k šíření literární kompetence, v případě internetových literárních fór je tomu do značné míry naopak. Literární fóra jako inherentní, funkční a stabilizovaná součást literárního systému vrhají na celý systém stín amatérismu. Přispívají tak k prezentaci literatury jako výsledku volnočasové aktivity tvůrců, kteří literární text chápou především jako privátní sdělení, nikoli jako sociální fenomén.

Publikační prostor, který literární fóra nabízejí, je nesrovnatelně širší než v případě starších mediálních forem prezentace amatérské literatury. Je organizován systematicky a celá sféra amatérské literatury vstupuje do veřejné komunikace s mnohem vyšším sebevědomím, než tomu bylo dříve. Literární fóra relativizovala hranici mezi amatérskou a profesionální (literárně kompetentní) tvorbou. To je důsledek jak technologických a mediálních podmínek (expanze kulturních obsahů vzniklých na principu *user-generated content*), tak celkového kulturního posunu směrem od profesionality k amatérismu.

Literární fóra současně akcelerovala proces demokratizace literárního diskurzu. Norman Fairclough v knize *Discours and Social Change* (1992) mluví o procesu demokratizace diskurzu jako o odstranění asymetrií v diskurzivních právech, povinnostech a prestiži jednotlivých skupin uživatelů jazyka včetně rozšíření přístupu k prestižním typům diskurzu, např. politickému, profesnímu, mediálnímu – a dodejme také uměleckému a literárnímu. Zároveň upozorňuje, že demokratizace diskurzu může být přirozená, skutečná, ale může být také umělá, simulovaná. Současná kultura oceňuje neformálnost diskurzu, dominantní tendencí je tedy přizpůsobování psaných výpovědních forem formám mluveným. V důsledku toho podle Fairclougha konverzační diskurz proniká ze své primární, privátní sféry do sféry veřejné: konverzace kolonizuje média, řada různých veřejných diskurzů získává konverzační charakter. V tomto smyslu dochází k restrukturační hranic mezi veřejnými a soukromými sférami (srov. Fairclough 1992: 201nn).

Tyto znaky procesu demokratizace velmi dobře odpovídají realitě literárních fór. I ona doširoka otevřela přístup k literárnímu diskurzu a začala ho prezentovat jako konverzaci. Otázkou zůstává, zda literatura i po této „invazi diletantů“ zůstává „prestižním typem“ diskurzu, jak o něm hovoří Fairclough. Literární fóra totiž neusilují pouze o rozšíření přístupu k literárnímu diskurzu, ale také o jeho kolonizaci. Vytvářejí ucelené literárněkomunikační mikrosystémy a prezentují je jako alternativu či jako paralelní literární kulturu hodnotově srovnatelnou s jádrem literární diskurzu sídlícím ve sféře tištěných médií. Svou vizi splynutí amatérské a profesionální literatury artikuloval např. Jiří T. Král v článku „Na prahu revoluce aneb Poučme se ze zkušenosti katolíků“:

26 Tento termín zde užívám v intencích pojmu „sociální systém literatura“, jenž Siegfried S. Schmidt navrhl jako pojmenování pro systémovou strukturu tvořenou čtyřmi rolemi jednání: produkce, zprostředkování, recepce a zpracovávání jevů považovaných za literární. Schmidt zároveň upozorňuje, že hranice tohoto systému je tvořena sociálně závaznými konvencemi (srov. Schmidt 2008: 47). Pro přispěvatele i provozovatele amatérských literárních fór nejsou tyto konvence samozřejmostí, nejednou se dostávají do konfliktu s nimi, což je situuje na okraj systému.

V tuto chvíli je internet od knih oddělen pomyslnou zdí: jenže právě ona možnost skladovat texty v něčem podobném – a přesto tak vzdáleném knize – tuto zeď značně poboří. Důležité se stanou třeba jen konkrétní básně či krátké texty. Stejně jako hudební alba i básnické sbírky totiž málokdy stojí poslouchat/číst celé. Revoluce je neuctívá vůči jménům: vždycky zůstanou vodítkem, že tu či onde je větší šance najít kvalitu, ale čím dál víc půjde právě jen o vodítko. Není třeba mít velkou fantazii k představě, že si prostě vytvoříte jakousi vlastní antologii básní, kde bude Seifert, Nezval i pár neznámých „nicků“.

(Král 2009: 41)

Proces amaterizace spojený s rozvojem tzv. webu 2.0 pochopitelně nezasáhl pouze literaturu. Literatura se stala jednou z řady oblastí lidské kreativity, do níž tato forma radiální demokratizace zasáhla – za všechny jmenujme tzv. občanskou žurnalistiku, vývoj softwaru na principu opensource či encyklopedistiku s otevřenou editací (Wikipedia).

Zbývá mi zopakovat otázku, která zazněla v úvodu tohoto článku. Je tato nová a nebyvalé silná role amatérů v literární kultuře pozitivním projevem její demokratizace, v němž byly odstraněny dosavadní sociální, ideologické, geografické či jiné překážky? Nebo jde o invazi literárních diletantů, kteří využívají volný prostor a s růstem plochy, kterou kolonizovali, nabývají sebevědomí a dělají si další nároky? Není představa demokratizace v tomto případě pouze *velkou svůdnou iluzí* (srov. Keen 2007: 16)? A co to všechno znamená pro identitu literatury jako takové?

V případě demokratizace literárního diskurzu budeme, obávám se, obtížně hledat pozitivní dopady srovnatelné s benefity, jako jsou rychlost v případě občanské žurnalistiky, úspora nákladů v případě bezplatného (opensource) softwaru či efektivní distribuce vědomostí pomocí Wikipedie, jejíž chybovost (tedy její anglické variety) se příliš neliší od chybovosti prestižní Britanniky.²⁷ V případě literatury jde spíše o iluzorní demokratizaci – autoři, kteří zahájí svůj literární život na internetových literárních fórech a disponují literární kompetencí a talentem by s nejvyšší pravděpodobností pronikli do literárního diskurzu i nebyť literárních fór. Ostatně do sfér tištěných literárních médií pronikají nikoli díky zájmu a hledání ze strany časopisů či nakladatelství, ale opět díky své vlastní aktivitě. „Publikum a autor splynuly v jedno, čímž jsme kulturu změnili v kakofonii,“ píše zarytý odpůrce webu 2.0 Andrew Keen (2007: 14). Ale je to skutečně pouze důsledek webu 2.0? Walter Benjamin už v roce 1936 ve své stati „Umělecké dílo ve věku své technické reprodukovatelnosti“ píše:

Po staletí bylo určující podmínkou literárního života, že proti tisíckrát většímu počtu čtenářů stál nepatrný počet pišící. Koncem minulého století došlo ke změně. S rostoucí rozpínavostí tisku, který poskytoval čtenářům k dispozici stále nové politické, náboženské, vědecké, odborné a místní listy, dostávala se stále větší část čtenářské obce – nejdříve jen příležitostně – mezi pišící. Začalo to otevřením rubriky „dopisy čtenářů“ a dnes to vypadá tak, že téměř neexistuje v Evropě člověk v pracovním procesu, který by v principu neměl možnost publikovat pracovní zkušenosti, nesnáze, reportáž a podobně. Rozlišení autora a publika tak přestává být zásadní věcí. Je pouze funkční a může

27 Srov. http://www.nature.com/press_releases/Britannica_response.pdf (4. 11. 2014)

se od případu k případu měnit. Čtenář se může kdykoliv změnit v pisatele. Jako odborník, kterým se chtěl nechtěl musil stát v nanejvýš diferencovaném pracovním procesu – byť i odborník na nepatrném úseku – získává přístup k autorství. V Sovětském svazu si bere slovo sama práce. A její podání slovem tvoří součást schopností potřebných k jejímu vykonávání. Literární kompetence se nezískává specializovanou, nýbrž polytechnickou přípravou a stává se tak obecným vlastnictvím.

(Benjamin 1979: 31)

Opět se tu obloukem vracíme k pojmu literární kompetence. Literární fóra na českém internetu by byla pozitivním nositelem demokratizace literárního diskurzu, kdyby spolu s publikačním prostorem šířila rovněž literární kompetenci. To se – alespoň v případě českých literárních fór – ovšem neděje. Na rozdíl od obdobně zaměřených webů britských či amerických, které jednak svůj princip fungování deklarují pojmenováním „writing communities“, jednak jejich otevřeně didaktickou funkcí – pravidlem bývají online lekce tvůrčího psaní,²⁸ soutěže s účastí porotců z řad respektovaných literárních osobností,²⁹ kombinace příspěvků amatérských spisovatelů a textů literárních klasiků prezentovaných jako vzor³⁰ či jiné formy cíleného rozšiřování literární kompetence uživatelů webu.³¹ Česká literární fóra – která i do literatury vnáší imperativ „užívání si“ a eliminuje tradiční rozlišování rolí – jsou tak mnohem více vehikulem zážitkové či zábavní kultury než nositeli demokratizace v pravém slova smyslu (srov. Simanowski 2008). Vždyť kdo by si alespoň na chvíli nechtěl užít roli spisovatele? V tomto smyslu jsou internetová literární fóra de facto interaktivní varietou populární literatury, jejíž popularnost nespočívá v atraktivním námětu, ale právě v možnosti participace.

Studie vznikla v rámci grantového projektu GAČR P406/12/P603.

28 Např. tyto webové stránky: <http://ukauthors.com/index.php>;
<http://www.slavonica.sk/cvicny-clanok/1392568663/ona/>;
<http://www.leselupe.de/lw/index.php?categoryid=3> (vše 23. 8. 2014).

29 Např. <http://ibpc.webdelsol.com/history> (23. 8. 2014).

30 Např. <http://poems.writers-network.com/ts-eliot/the-waste-land.html> (23. 8. 2014).

31 Diference mezi českými a anglosaskými literárními fóry zřejmě souvisí s odlišnou tradicí výuky tvůrčího psaní v obou jazykových oblastech. Výraznější didaktické zaměření anglojazyčných literárních fór ukazuje na jejich kulturní souvislost se silně etablovanou výukou tvůrčího psaní ve vzdělávacích systémech těchto zemí. Potvrzuje to i způsob výkladu, který zvolil Henry Jenkins, když v knize *Convergence Culture* (2006) psal o internetových komunitách tvořících amatérské literární texty typu fan fiction – konfrontoval je se školní výukou literárního psaní. V českém prostředí je role institucionalizované výuky literárního řemesla naopak velmi slabá. Amatérská literární fóra i proto bývají usouvztažňována spíše s literárními médii (časopis) či jinými formami sociální interakce (častá představa internetového fóra jako alternativy k setkání literátů v kavárně).

PhDr. Karel Piorecký, Ph.D. (1978). Literární historik a kritik. Vystudoval bohemistiku a germanistiku na Pedagogické fakultě UK v Praze a poté absolvoval doktorské studium v Ústavu bohemistiky FF JU. Pracuje v Ústavu pro českou literaturu AV ČR, kde se věnuje zejména problematice poezie 20. století a vztahu literatury a nových médií. Publikoval monografii *Česká poezie v postmoderní situaci* (2011), podílel se na kolektivních publikacích *Dějiny české literatury 1945–1989* (2007–2008), *V souřadnicích volnosti* (2008), *Přehledné dějiny české literatury 1945–1989* (2012), *V souřadnicích mnohosti* (2014) a *Slovník české literatury* (www.slovníkceskeliteratury.cz).
E-mail: piorecky@ucl.cas.cz

Literatura:

- Baym, Nancy K. 2010. *Personal Connections in the Digital Age*. Cambridge: Polity Press.
- Benjamin, Walter. 1979. „Umělecké dílo ve věku své technické reprodukovatelnosti.“ Pp. 17–47 in *Dílo a jeho zdroj*. Praha: Odeon.
- Bruns, Axel. 2008. *Blogs, Wikipedia, Second life, and Beyond. From production to produsage*. New York: Peter Lang.
- Caruso, Charlie. 2014. *Understanding Y*. Melbourne: Wiley.
- Culler, Jonathan. 1975. *Structuralist Poetics*. London: Routledge.
- Donath, Judith S. 1999. „Identity and deception in the virtual community.“ Pp. 29–59 in *Communities in Cyberspace*. Ed. Smith, Marc A. – Kollock, Peter. London: Routledge.
- Fairclough, Norman. 1992. *Discours and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Hájek, Jonáš. 2007. „Region bez krajiny. Poezie (z) jednoho serveru.“ Pp. 42–43 in *Host* 23(10).
- Holanová, Tereza. 2012. *Literární server a nakladatelství Epika. Činnost, vývoj a další směřování*. Baka lášská práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd.
- Horner, Zdeněk. 2000. „Písmák.“ P. 15 in *Literární noviny* 11(20).
- Janošíková, Kateřina. 2008. *Povídka na internetových literárních serverech*. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta.
- Janoušek, Pavel (ed.). 2008. *Dějiny české literatury 1945–1989 IV. 1969–1989*. Praha: Academia.
- Jenkins, Henri. 2006. *Convergence culture. Where old and new media collide*. New York: New York University Press.
- Keen, Andrew. 2007. *The Cult of the Amateur*. New York: Doubleday.
- Košinská, Eva. 2009. *Čtenáři v internetových komunitách (zaměřených na literaturu)*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta.
- Kovářík, Miroslav. 1987. „Předmluva.“ Pp. 7–13 in *Zelené peří* Praha: Mladá fronta.
- Krapovich, Angelina I. 2006. „The Audience as Editor. The Role of Beta Readers in Online Fan Fiction Communities.“ Pp. 171–188 in *Fan Fiction and Fan Communities in the Age of the Internet*. Ed. Hellekson, Karen – Busse, Kristina. Jefferson: McFarland.
- Král, Jiří T. 2009. „Na prahu revoluce aneb Poučme se ze zkušenosti katolíků.“ Pp. 40–41 in *Psí víno* 13(48).
- Křištofová, Veronika. 2005. „Na internetu se rychle žije i umírá. Rozmlouval Štefan Švec.“ P. 4. in *Právo*, 15 (187). Příl. *Salon* (430).
- „O vnitřní činnosti ‚Slavie‘.“ 1890. in *Časopis českého studentstva* II (2). Pp. 26–29.
- Palfrey, John – Gasser, Urs. 2008. *Born Digital. Understanding The First Generation of Digital Natives*. New York: Basic Books.
- Pellizzi, Federico. 2006. „Dialogism, Intermediality and Digital Textuality.“ in *IasOnline. Netzkommunikation in ihren Folgen*. http://www.iasl.uni-muenchen.de/discuss/lisforen/pellizzi_dialogism.pdf. (11. 3. 2013).

- Schmidt, Siegfried J. 2008. *Přesahování literatury*. Praha: ÚČL AV ČR.
- Simanowski, Roberto. 2008. *Digitale Medien in der Erlebnisgesellschaft*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt.
- Śnieżko, Dariusz. 2009. „Grafomania w sieci“ Pp. 13–20 in *Tekst w sieci 2*. Ed. Gumkowska, Anna. Varšava: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Spitzer, Manfred. 2014. *Digitální demence. Jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host.
- Svedjedal, Johan. 2000. *The Literary Web*. Stockholm: Kungl. Biblioteket.
- Světlík, Eduard. 1985. „Amatéri a profesionálové.“ P. 3 in *Kmen* 4(9).
- Tamchynová, Barbora. 2013. *Amatérské literární servery*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
- Tobolová, Ivana. 2009. *Současná poezie a webové servery*. Diplomová práce. Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta.